

ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНИ

**Ланченко Є. О., д. е. н., доцент, доцент кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Романенко О. О., Овдієнко І. Я., студенти магістратури економічного
факультету,**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Населення кожної держави є динамічним чинником розвитку її економіки, виступає суб'єктом економічних процесів у суспільстві. Огляд результатів досліджень учених економістів-демографів свідчить про їх головну направленість – аналіз і прогноз розвитку народонаселення, його економічної активності в цілому в країні, за регіонами й гендерним чинником тощо. Важливим є дослідження демографічної ситуації в сільській місцевості як актуальне наукове питання при прогнозуванні соціально-економічного розвитку сільських територій, зокрема при формуванні й використанні трудових ресурсів у сільському господарстві й переробній промисловості.

Завданням дослідження є визначення концептуальних напрямів розвитку демографічних процесів у сільській місцевості у взаємозв'язку з розвитком аграрного сектору економіки.

Так, значна частина сільського населення України традиційно зайнята в сільському господарстві, яке відіграє велику роль у продовольчому забезпеченні населення країни, формуванні експортних поставок на світовий ринок продовольства, тісно пов'язане з іншими галузями національної економіки (харчова, легка, хімічна промисловості, машинобудування). Однією з основних проблем подальшого розвитку аграрного сектору економіки є зменшення кількості трудових ресурсів, що видно з даних таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка чисельності сільського населення України, тис. осіб

Показник	Рік					2020/ 2016, %
	2016	2017	2018	2019	2020	
Сільське населення	13171,4	13084,6	12965,7	12832,2	12698,0	96,4
Питома вага сільського населення в Україні, %	31,1	31,0	30,9	30,7	30,7	98,7
Сільське населення у віці 16-59 років	7792,1	7707,6	7605,9	7495,4	7386,7	94,8
Питома вага сільського населення у віці 16-59 років, %	30,0	30,0	30,0	30,0	30,0	0,0 в.п.
Економічно активне сільське населення	5648,7	5602,2	5604,7	5656,4	5504,8	97,5
у т. ч. зайняті	5098,4	5047,1	5089,2	5163,5	4931,6	96,7
безробітні	550,3	555,1	515,5	492,9	573,2	104,2
Економічно неактивне сільське населення	3633,7	3674,1	3644,9	3537,4	3613,2	99,4

Джерело: дані Держстату України [1-2].

У сільській місцевості України проживає майже третя частина її постійного населення (31 %). На кінець 2020 р. сільське населення України становило 12,7 млн осіб, з яких 7,4 млн є працездатним у віці 16-59 років, або 58 %. Динаміка показників за останні 5 років свідчить, що чисельність сільського населення зменшується не лише абсолютно, а й відносно: зменшується його частка в структурі всього населення країни.

За питомою вагою селян у загальній чисельності населення (дані за 2020 р.) в розрізі адміністративно-територіальних одиниць найбільше проживає в Закарпатській, Чернівецькій, Івано-Франківській, Тернопільській і Рівненській і Волинській областях (47,7-62,8 %), а найменше – у Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Харківській і Запорізькій областях (9,2-22,5 %). За абсолютною чисельністю перше місце займає Львівська область (970,9 тис. чол.), далі – Закарпатська, Одеська, Івано-Франківська Вінницька і Київська області (679,2-784,8). Найменше селян проживає в Луганській, Сумській, Чернігівській, Кіровоградській, Миколаївській, Донецькій, Запорізькій і Херсонській областях (273,0-392,0 тис. чол.).

У сучасних складних умовах воєнного стану з 24 лютого 2022 р., коли значні міграційні потоки в Україні відбулися за вектором із південно-східних

регіонів до тилкових областей Центральної і Західної України, за кордон, особливо важливого значення набуває нарощування обсягів внутрішнього виробництва агропродукції для населення країни, а також переробка її на місцях. Цим самим буде досягнуто збільшення доданої вартості й збільшення кількості робочих місць для місцевого населення та внутрішньо переміщених осіб. А відкриття й доступ до аграрного ринку ЄС зумовить збільшення експортних поставок і валютної виручки агроформувань, що позитивно вплине на стабілізацію валютних курсів в Україні, зменшить рівень інфляції тощо.

Така ситуація з міграційними процесами всередині країни вимагає все більшого застосування праці в стратегічно важливому секторі національної економіки – сільському господарстві, зокрема в його трудомістких підгалузях: скотарство, свинарство, плідівництво, овочівництво, а також харчовій промисловості тощо. У тилкових областях (центральних, північних і західних областях України) це забезпечить людність сільських територіальних громад, розвиток соціальної сфери тощо. Адже показники природного руху населення України в останні десятиліття мали негативні значення, зокрема у 2016-2020 рр. вони наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники природного руху населення України

Показник	Рік					2020/ 2016, ±
	2016	2017	2018	2019	2020	
Кількість народжених, тис. осіб	397,0	364,0	335,9	308,8	293,4	-103,6
у т. ч. в сільській місцевості	138,3	126,1	115,8	106,2	104,3	-34,0
Кількість померлих, тис. осіб	583,6	574,1	587,7	581,1	616,8	33,2
у т. ч. в сільській місцевості	229,0	223,5	224,0	218,5	227,1	-1,9
Природне зменшення (-) населення, тис. осіб	-186,6	-210,1	-251,8	-272,3	-323,4	-136,8
у т. ч. в сільській місцевості	-90,7	-97,4	-108,2	-112,3	-122,8	-32,1
На 1000 осіб населення природне зменшення (-) населення, осіб	-4,4	-5,1	-6,1	-6,6	-8,1	-3,7
у т. ч. в сільській місцевості	-6,8	-7,4	-8,3	-8,7	-9,6	-2,8

Джерело: дані Держстату України [3].

Аналізуючи динаміку природного руху населення України за останні роки, можна зробити висновок, що в Україні простежується постійне природне зменшення населення, а в сільській місцевості такі темпи вищі за середні значення в країні. Абсолютні значення показників смертності останнім часом перевищують абсолютні значення показників народжуваності в сільській місцевості: у 1,7 раза у 2016 р., 1,9 раза у 2018 р, 2,2 раза у 2020 р., що призводить до щорічного зменшення сільського населення України в середньому на 106,3 тис. осіб.

Зважаючи на вищевикладене, пріоритетним напрямом державної політики й підтримки, залучення міжнародних грантів і місцевих ресурсів територіальних громад є раціональне використання трудових ресурсів в аграрній сфері, зокрема в трудомістких підгалузях, а також переробних і торговельних підприємствах. Переважними формами господарювання мають бути малі й середні товаровиробники, зокрема фермерські господарства, оскільки в них простежується менша капіталомісткість виробництва агропродовольчої продукції, краща мотивація праці, реагування на попит і пропозицію на аграрному ринку тощо.

Список використаних джерел

1. Статистичні збірники «Сільське господарство України». Вебсторінка Держстату України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
2. Статистичні збірники «Робоча сила України». Вебсторінка Держстату України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Статистичні щорічники України. Вебсторінка Держстату України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.